

Róziiewicz, Jerzy

Droga Jana Sobestyjańskiego do profesury na Uniwersytecie Charkowskim

---

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 37/3, 83-92

1992

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Jerzy Rózewicz
(Warszawa)

Droga Jana Sobestyjańskiego do profesury na Uniwersytecie Charkowskim

Zainspirowany artykułem Leonida Gorizontowa¹ i Anny Ratobyłskiej o szerokiej dyskusji, jaką wywołały prace Jana Sobestyjańskiego, zapragnąłem bliżej zapoznać się z autorem tych publikacji, nad którymi dyskusja toczyła się nie tylko w piśmiennictwie rosyjskim. Chodziło mi przede wszystkim o ustalenie podstawowych danych biograficznych, niezbędnych dla odtworzenia drogi życiowej i kariery naukowej Sobestyjańskiego; a także do ustalenia jego przynależności narodowej. Sylwetka Sobestyjańskiego właściwie nigdy nie została obszerniej przedstawiona; po jego śmierci ukazało się trochę wspomnień i nekrologów², ale wkrótce po tym postać uczonego niemal całkowicie została zapomniana. Niezwykle rzadko i zwykle bardzo ogólnikowo wspomina się o nim w literaturze radzieckiej i czeskiej³, w polskiej zaś Sobestyjański i jego prace w ogóle nie są uwzględniane⁴.

- 1 L. Gorizontow, A. Ratobyłska: *Dyskusja z końca XIX w. o losach romantyzmu w dziejach słowianoznawstwa. Historycznonaukowa koncepcja Jana Sobestyjańskiego i jej krytyka*, zob. niniejszy numer „Kwartalnika Historii Nauki i Techniki”.
- 2 Najwięcej informacji o Sobestyjańskim i jego działalności naukowej znajduje się w „Sborniku Charkowskiego istoriko-filologicznego obszczestwa”, t. 8, 1896, s. 1–16. Zamieszczono tu wspomnienia o Sobestyjańskim autorstwa A. Stojanowa i N. Sumcowa, mowy pogrzebowe profesorów Stojanowa Kuplewasskiego oraz przegląd działalności naukowej zmarłego pióra M. Drinowa (s. 6–16). Nieco obszerniejsze biografie Sobestyjańskiego znajdują się w *Encykłopediczeskij słowar*, t. 30A, S. Pietierburg 1900, s. 669 (autorstwa N. Sumcowa) i przede wszystkim w jubileuszowej pracy zbiorowej *Juridiczeskij fakultiet Charkowskiego uniwersitieta za pierwyje sto let jego suszczestwowanija (1805–1905)*, [cz.] 2, *Biograficzeskij słowar profesorow i priepodawatielej*, Charkow 1908, s. 234–235 (biogram pióra N.A. Maksimiejski).
- 3 Publikacje te odnotowują L. Gorizontow i A. Ratobyłska we wspomnianym już artykule.
- 4 Nie notuje ich również *Bibliografia polska Estreicherów*, ani też obszerne bibliografie zestawione przez Ludwika Finkla (*Bibliografia historii polskiej*, Lwów — Kraków 1891–1914), Edmunda Kołodziejczyka (*Bibliografia słowianoznawstwa polskiego*, Kraków 1911), Adolfa Suligowskiego (*Bibliografia prawnicza polska XIX i XX wieku*, Warszawa 1911).

Nie jestem nawet pewien pisowni literami łacińskimi jego nazwiska, bo w dziewiętnastowiecznych, nielicznych zresztą, polskich przekazach znajdujemy przynajmniej kilka wersji, w jakich nazwisko to zapisywano⁵. Przyjąłem jedną z nich, która wydała mi się najbardziej prawidłową⁶. Dla odtworzenia kariery naukowej Sobestyjańskiego posłużyłem się przede wszystkim dokumentami (korespondencja urzędowa między kuratorem Charkowskiego Okręgu Naukowego z Ministerstwem Oświecenia Publicznego w Petersburgu, sprawozdania Sobestyjańskiego z jego naukowych podróży zagranicznych itp.), przechowywanymi w Centralnym Państwowym Archiwum Historycznym w Petersburgu.

Jan Sobestyjański, wyznania rzymsko-katolickiego, urodził się 5 września 1856 r. w Tyflisie. Jego ojciec, Michał (zmarł 14 X 1874 w Tyflisie w wieku lat pięćdziesięciu), pracował jako lekarz w cywilnej służbie zdrowia Ministerstwa Spraw Wewnętrznych na Kaukazie. Był on jednym z założycieli Towarzystwa Lekarskiego Kaukaskiego i długoletnim jego skarbnikiem. W „Pamiętniku” tegoż towarzystwa (1874 r.) opublikował artykuł „o badaniu epidemii cholerycznej na Kaukazie pod względem historyczno-statystycznym”⁷.

Jan Sobestyjański, po ukończeniu gimnazjum w Tyflisie, w 1874 r. wstąpił na Wydział Prawny Cesarskiego Uniwersytetu Charkowskiego. Być może, wybrał tę uczelnię z powodów, iż tam dla Polaków była atmosfera znacznie przychylniejsza niż w innych uniwersytetach rosyjskich, na przykład — niedaleko szukając — w Moskwie czy też w Kijowie. Kilku też Polaków w latach siedemdziesiątych w uczelni charkowskiej prowadziło wykłady, z tym że żaden z nich nie pracował w tym czasie na Wydziale Prawnym⁸.

5 Między innymi: Sobiesjański, Sobieścjański, Sobieszczański, Sobestyjański, Sobestyński.

6 Taką wersję zapisu nazwiska przyjąłem za warszawskim miesięcznikiem „Medycyna” z 1874 r.

7 Zob. J. Tałko: *Sobestyjański Michał*, „Medycyna” 1874, t. 3, nr 1, s. 16; S. Kośmiński: *Słownik lekarzów polskich*, Warszawa 1888, s. 467. Dodam, iż w rosyjskim piśmiennictwie lekarskim spotyka się prace dra Edmunda Michajłowicza Sobestyjańskiego, głównie z zakresu ginekologii i położnictwa, które wydawane były przede wszystkim w Charkowie i Tyflisie, jak na przykład jego autorstwa dwutomowa książka *Lekcyi po akuszerstwu* (Tyflis 1911–1912). Wiele wskazuje na to, iż Edmund był synem Michała Sobestyjańskiego i bratem Jana.

8 Na Uniwersytecie Charkowskim w latach siedemdziesiątych XIX w. wykładali następujący Polacy: Hipolit Wiłkomirski (anatomia człowieka), Jan Stankiewicz (farmakologia), Józef Piechowski (filologia grecka), Leon Cienkowski (botanika), Józef Sycjanko (elektroterapia). Wcześniej na Wydziale Prawa tegoż uniwersytetu przez

Podczas studiów Sobestyjański dał się poznać jako student zdolny, błyskotliwy i pracowity, o czym świadczy między innymi uzyskany przez niego srebrny medal za studenckie opracowanie *Gienieralnyje sztaty Francyi i ziemskije sobory Rosii*. Ale najbardziej podczas studiów interesowała Sobestyjańskiego historia praw słowiańskich, być może, że zajął się nią dogłębnie i później poświęcił się jej bez reszty pod wpływem profesora Uniwersytetu Charkowskiego, Andrieja Stojanowa⁹. W każdym razie Sobestyjański słuchał jego wykładów, a sam Stojanow interesował się żywo postępami naukowymi swego ucznia i popierał go w trudnej drodze do kariery akademickiej.

Studia na Uniwersytecie Charkowskim Sobestyjański ukończył w 1878 r. Przez pewien czas (od 8 grudnia 1878 r.) pracował w Tyfliskiej Izbie Sądowej, ale już jesienią 1879 r. (od 1 listopada) wrócił do swej Alma Mater, gdzie został nadetatowym tzw. stypendystą profesorskim („dla prigotowlenija k profiessorskomu zwaniju”) przy katedrze historii praw słowiańskich; od 8 kwietnia 1882 r. został zatwierdzony na dwa lata etatowym stypendystą. W niecałe dwa lata później, na początku 1883 r., Sobestyjański zdaje z powodzeniem egzaminy na stopień magistra prawa państwowego (lecz stopnia nie otrzymuje, nie przedstawia bowiem wymaganej dysertacji) i rozpoczyna wykłady przy katedrze historii praw słowiańskich, katedrze nie mającej od swego powstania, tj. od 1863 r.¹⁰ kierownika.

Wydział Prawa Uniwersytetu Charkowskiego w osobie Sobestyjańskiego dostrzegał godnego kandydata na obsadzenie wakansu, ale przed tym należało wysłać go w celach naukowych za granicę, aby umożliwić mu przygotowanie rozpraw magisterskiej i doktorskiej. Taki też wniosek Wydział Prawa z początkiem roku akademickiego 1883/1884 przedłożył Radzie (Senatowi) Uniwersytetu Charkowskiego. Wydział proponował

---

piętnaście lat (1853–1868) pracował Antoni Stanisławski (profesor encyklopedii prawa oraz praw państwowych), długoletni dziekan wydziału (1858–1868) i prorektor uniwersytetu (1866–1868). Szerzej o tym zob. J. Ró z i e w i c z: *Polsko-rosyjskie powiązania naukowe (1725–1918)*, Wrocław 1984, s. 235–241.

- ⁹ Andriej Nikołajewicz Stojanow (1830 —), prof. historii prawodawstwa, prawa międzynarodowego, encyklopedii prawa i prawa rzymskiego na Uniwersytecie Charkowskim (1865–1885), dziekan Wydziału Prawa tamże (1876–1886). Autor kilku książek o tematyce historycznej, m.in.: *Mietody razrabotki położitielnogo prawa i obščestwiennoje znaczenije juristow ot glossatorow do XVIII stoletija* (1862); *Istorija advokatury u driwnich narodow* (1869), *Oczerki istorii i dogmatiki mieżdunarodnogo prawa* (1875); *Iz istorii uniwersitetów Zapadnoj Jewropy* (1891).
- ¹⁰ Katedry historii praw słowiańskich na uniwersytetach rosyjskich miały powstać zgodnie z założeniami statutu uniwersyteckiego z 1863 r.

dla Sobestyjańskiego dwuletnie stypendium dla przeprowadzenia badań i wysłuchania odpowiednich wykładów w archiwach i uniwersytetach zagranicznych. Miał on przede wszystkim zająć się starodawnymi pomnikami praw słowiańskich i przeprowadzić studia w tym zakresie pod kierunkiem Czecha Konstantyna Jirečka z Uniwersytetu Wiedeńskiego i Michała Bobrzyńskiego z Uniwersytetu Jagiellońskiego. Ponadto przewidywano, że Sobestyjański przeprowadzi badania archiwalne i biblioteczne w Zagrzebiu i Pradze. Rada Uniwersytetu w głosowaniu zdecydowanie (39 głosów „za”, przy 3 „przeciw”) opowiedziała się za realizacją wniosku Wydziału Prawa¹¹ i skierowała — jak wymagał ustalony porządek prawny — sprawę do kuratora Charkowskiego Okręgu Naukowego, a ten przesłał ją z odpowiednim poparciem do ministra oświecenia publicznego, ostatecznej instancji przyznającej stypendia zagraniczne kandydatom do stanowisk profesorskich.

Minister oświecenia publicznego, studiując przysłane mu dokumenty, zwrócił uwagę, iż nie ma w nich między innymi informacji dotyczących narodowości i wyznania Sobestyjańskiego¹². Jak można przypuszczać, wzbudził w ministrze nieufność wybór Krakowa na miejsce studiów i badań kandydata, którego nazwisko mogło świadczyć o jego polskim pochodzeniu. Wszystko na to wskazuje, że władze Uniwersytetu Charkowskiego „dla dobra sprawy”, jakby zapominając, informacji kuratorowi i następnie ministrowi zrazu nie udzieliły.

Udzielić jednak musiały, gdy minister tego zażądał.

W odpowiedzi na pismo ministra, kurator Charkowskiego Okręgu Naukowego przyznawał, że Sobestyjański jest pochodzenia polskiego i wyznania rzymsko-katolickiego, ale — jakby chcąc „ratować” kandydata — dodawał, że matką jego była Gruzinka z książęcego rodu, z którą był ożeniony ojciec Sobestyjańskiego, „lekarz cieszący się dużym uznaniem w Tyflisie”. Kurator zarazem wystawił Sobestyjańskiemu juniorowi bardzo dobrą opinię. Podkreślał w niej, że Sobestyjański jest człowiekiem „utalentowanym, trzeźwo myślącym w sprawach społecznych i politycznych”, znającym języki, w tym wiele słowiańskich. „Oprócz języka polskiego, który zna od dzieciństwa — pisał kurator — w ciągu roku nauczył się czeskiego, staroserbskiego i dalmatyńskiego”¹³ (tj. chorwackiego — J.R.).

11 Centralny gosudarstwiennyj istoriczeskij archiw (dalej CGIA), f. 733, op. 149, d. 680, k. 116–119.

12 Pismo ministra do kuratora, 22 XII 1883, *ibidem*, k. 134.

13 Kurator do ministra, 21 II 1884, *ibidem*, k. 174–176a.

Po otrzymaniu tych informacji, minister wyraził opinię, iż nie widzi zasadniczych przeszkód aby Sobestyjańskiemu udzielić jako osobie utalentowanej stypendium na wyjazd za granicę. Niemniej takiego stypendium nie przyznawał, ale zwracał uwagę kuratorowi — a przez niego i społeczności uniwersyteckiej w Charkowie — iż w przygotowaniu jest nowy statut uniwersytetów rosyjskich, w którym planuje się likwidację katedr historii praw słowiańskich. W tak zaistniałej sytuacji, Sobestyjański może uzyskać stypendium pod warunkiem zmiany problematyki badawczej, a tym samym specjalizacji i organizacyjnego przydziału do jednej z innych katedr funkcjonujących na Wydziale Prawa Uniwersytetu Charkowskiego¹⁴.

W myśl sugestii wyrażonej w piśmie ministra przed Radą Uniwersytetu Charkowskiego, a głównie Wydziałem Prawa, stanęła alternatywa: albo zrezygnować z delegowania Sobestyjańskiego za granicę i właściwie tym pozbawić go kariery naukowej, albo też wysłać Sobestyjańskiego za granicę z innej katedry, takiej jednak aby młody historyk prawa zmienił tylko w części tematykę badawczą, którą już przez wiele lat się zajmował, i którą poprzez studia zagraniczne chciał pogłębić. Wybrano możliwość drugą. Sobestyjańskiego postanowiono delegować z katedry prawa państwowego, a w sporządzonej dla niego instrukcji zalecano mu zajmowanie się za granicą badaniem dziejów praw słowiańskich oraz przeprowadzanie studiów porównawczych nad prawami niemieckimi i romańskimi. W instrukcji wymieniono też zagraniczne ośrodki naukowe, w których Sobestyjański miał przebywać. Były to: Paryż, Londyn, Berlin, Wiedeń, Praga i Zagrzeb. Krakowa — jak widzimy — już nie uwzględniono. Stosowną dokumentację kurator Charkowskiego Okręgu Naukowego przesłał do Ministerstwa Oświecenia Publicznego 18 lipca 1884 r., by wreszcie, po ponownej prośbie kuratora z 18 października tego roku, minister wyraził zgodę na przyznanie Sobestyjańskiemu dwuletniego stypendium zagranicznego w wysokości po 1500 rubli rocznie, poczynając od 1 stycznia 1885 r.¹⁵

Uzyskawszy stypendium, Sobestyjański wyjechał za granicę imperium w końcu 1884 r. Zrazu udał się do Wiednia i tam skontaktował się z Jirečkiem, z którego rad chętnie korzystał, szczególnie były mu one przydatne w pracach poszukiwawczych za źródłami do zaplanowanej przez niego pracy magisterskiej *Krugowaja poruka u sławjan po driew-*

14 Minister do kuratora, 6 III 1884, *ibidem*, k. 178. Wspomniany statut wszedł w życie jeszcze w tym samym roku.

15 CGIA, f. 733, op. 149, d. 680, k. 198–199, 201–202, 205, 225, 271.

nim pamjatnikam ich zakonodatielstwa. W ciągu pierwszego półrocza 1885 r. pracował głównie w bibliotekach wiedeńskich, wyjeżdżał także z Wiednia w celach badawczych do Pragi i Zagrzebia. Jego pierwsze sprawozdanie z przeprowadzonych prac, przesłane do Ministerstwa Oświecenia Publicznego — co było wymagane od stypendystów — oceniono w Komitecie Naukowym Ministerstwa w zasadzie pozytywnie¹⁶, ale zwrócono uwagę, iż Sobestyjański nie wypełnia wszystkich zaleceń danych mu w instrukcji, nie słucha prawie w ogóle wykładów uniwersyteckich, ani też nie poświęca czasu na studiowanie praw państwowych krajów Europy Zachodniej. Dlatego też minister zwrócił się do rektora Uniwersytetu Charkowskiego pismem z 15 czerwca 1885 r., by ten spowodował wydanie Sobestyjańskiemu nowej, dokładniej sprecyzowanej instrukcji¹⁷. Rektor sprawę przekazał dziekanowi Wydziału Prawa, profesorowi Nikołajowi Kuplewasskiemu, ten jednakże w dość obszernej ocenie — przedstawiając historię uzyskania przez Sobestyjańskiego stypendium — wypowiedział się przeciwko zestawianiu nowej instrukcji, uważając że należy dać możliwość stypendyście dokończenia jego prac z zakresu historii praw słowiańskich¹⁸.

Z drugiego sprawozdania, przesłanego przez Sobestyjańskiego w październiku 1885 r., dowiadujemy się, że nadal on pracował w Wiedniu nad swą dysertacją magisterską, której część wstępną zdołał nawet opublikować w „Juridyczесkom wiestniku”¹⁹. Komitet Naukowy Ministerstwa Oświecenia Publicznego w ocenie tego sprawozdania dobitnie zaznaczał, że Sobestyjański nadal tylko w części posługuje się zaleceniami wyrażonymi w instrukcji²⁰. Takie stwierdzenie zapowiadało nie najlepsze perspektywy dla dalszego pobytu stypendysty za granicą. Po prostu, groziło to wstrzymaniem stypendium. Zdając sobie z tego sprawę Wydział Prawa Uniwersytetu Charkowskiego przygotował dla Sobestyjańskiego, przynależnego nadal do katedry prawa państwowego — gdyż, jak zapowiadano, nowy statut uniwersytecki rzeczywiście nie przewidywał dalszego istnienia katedr historii praw słowiańskich — nową instrukcję, wyraźnie już ustawioną pod kątem tematyki z zakresu dziejów praw słowiańskich²¹.

16 Tamże, F. 733, op. 149, d. 761, k. 225.

17 Tamże, k. 228.

18 Tamże d. 680, k. 322–328.

19 I. M. Sobiestianskij: *Wzglady raznych sławiańskich uczenych na institut krugowej poruki u driewnich sławian*. „Juridyczесkij wiestnik” 1885, nr 9.

20 CGIA, f. 733, op. 149, d. 761, k. 293.

21 Tamże, d. 680, k. 329–330.

Niespodziewanie jednak sprzeciwił się dalszemu pobytowi stypendialnemu Sobestyjańskiego za granicą kurator Charkowskiego Okręgu Naukowego. W piśmie do Ministerstwa Oświecenia Publicznego, datowanego w Charkowie 16 stycznia 1886 r., pisał wprost: „Kandydat Sobestyjański jest pochodzenia polskiego i wyznania rzymsko-katolickiego, nie mogę się więc zgodzić z opinią Wydziału Prawnego o zestawieniu instrukcji dla kandydata Sobestyjańskiego w celu zdobycia środków państwowych dla jego badań specjalnych w zakresie historii praw słowiańskich. Uważam, że obecnie nie ma żadnych podstaw dla kontynuowania wyjazdu służbowego Sobestyjańskiego, z powodu bowiem pochodzenia i wyznania kandydat Sobestyjański nie może zająć katedry prawa państwowego w cesarskich uniwersytetach rosyjskich”²².

A tymczasem Sobestyjański przesłał do petersburskiego Ministerstwa Oświecenia Publicznego kolejne sprawozdanie, w którym informował, iż w grudniu 1885 r. i styczniu roku następnego pracował w Bibliotece Uniwersytetu Karola i w Muzeum Czeskim w Pradze nad rzadkimi wydaniami czeskimi i polskimi z zakresu nauk prawnych i prawa²³, co pozwoliło mu całkowicie wykończyć swą pracę magisterską, poświęconą odpowiedzialności zbiorowej u dawnych Słowian, a nawet ją wydrukować w Pradze²⁴. Myślę, że wydanie tej książki wielce zaważyło na wysunięciu przez Komitet Naukowy Ministerstwa Oświecenia Publicznego wniosku aby Sobestyjański nadal pobierał stypendium i kontynuował swe badania za granicą, mimo jego przynależności narodowej i wyznania, faktycznie — jak przyznawano w debacie 10 lutego 1886 r. — nie predysponujących do zajmowania pewnych stanowisk w Rosji, w liczbie których mieściły się także uniwersyteckie katedry prawa państwowego²⁵. Wniosek o przedłużeniu stypendium dla Sobestyjańskiego przyjęto, co zabezpieczało młodemu historykowi byt materialny na najbliższe miesiące.

Sobestyjański po powrocie z Pragi do Wiednia krótko już zabawił w stolicy naddunajskiej, z której zapewne wczesną wiosną 1886 r., udał się

22 Tamże, k. 333.

23 Tamże, f. 733, op. 150, d. 10, k. 14–15.

24 I. Sobiestianskij: *Krugowaja poruka u sławjan po driewnim pamjatnikam ich zakonodatelstwa*, Praga 1886. Nakład własny autora, ss. 2+103. Wydanie drugie książki, poprawione i znacznie uzupełnione, ukazało się w Charkowie w 1888 r. w drukarni M.F. Zilberberga (ss. 159+VIII). Zakres tematyczny dysertacji był szerszy niż określał jej tytuł, autor bowiem włączył do niej szereg wybranych faktów ze starożytnego prawodawstwa Hindusów, Żydów, Niemców i innych narodów niesłowiańskich.

25 CGIA, f. 733, op. 149, d. 680, k. 335–341.

do Paryża. Tam przebywał ponad rok. Z jego trzech sprawozdań przesłanych do Petersburga²⁶ wyraźnie widać, iż w Paryżu skoncentrował się tym razem na problematyce praw państwowych, między innymi zajmował się badaniami porównawczymi konstytucji państw europejskich. Pracował głównie w paryskiej Bibliotece Narodowej, a także słuchał wykładów w Szkole Prawa oraz w Wolnej Szkole Nauk Politycznych. Opublikował również w bliżej nie określonej przez mnie gazecie (gazetach?) rosyjskiej dwa artykuły: *Partie polityczne i ich wpływ na współczesne życie państwowe we Francji* oraz *Wychowanie polityczne we współczesnej Francji*²⁷.

W pierwszych miesiącach 1887 r. Sobestyjański zwracał się do Ministerstwa Oświecenia Publicznego z prośbą o przedłużenie mu stypendium do 1 stycznia 1888 r.²⁸, ale uzyskawszy odpowiedź, że pozwala mu się przebywać za granicą do końca roku 1888, lecz bez dania dalszych na ten cel pieniędzy, postanawia w maju — czerwcu 1887 r. wracać do Rosji²⁹.

Z początkiem roku akademickiego 1887/1888 (decyzja p.o. kuratora Charkowskiego Okręgu Naukowego z dn. 15 września 1887 r.) Sobestyjański w Charkowie rozpoczął w charakterze docenta prywatnego wykłady na ówczesnie wakującej katedrze historii prawa rosyjskiego. W 1888 r. obronił publicznie po raz wtóry wydrukowaną, tym razem w Charkowie, dysertację na stopień magistra (zatwierdzony 31 maja tego roku). Nie mając stopnia doktora, Sobestyjański nie mógł uzyskać stanowiska (a zarazem i tytułu) profesora i objąć wakującą na Uniwersytecie Charkowskim katedrę historii prawa rosyjskiego. Nadal tam jednak prowadził wykłady, od 22 kwietnia 1890 r. w charakterze pełniącego obowiązki profesora nadzwyczajnego. Miewał też wykłady publiczne dla kobiet w ramach sekcji pedagogicznej Charkowskiego Towarzystwa Historyczno-Filologicznego.

W 1892 r. wyszła z druku w Charkowie książka Sobestyjańskiego *Teorie odrębności narodowych i byt prawny starożytnych Słowian*³⁰, będąca

26 Tamże, f. 733, op. 150, d. 10, k. 94, 136a, 241–242.

27 Do oryginałów tych artykułów nie udało mi się dotrzeć. Informacje o nich zaczerpnięte z *Wypiska iz żurnala Učenogo Komiteta Narodnogo Proswieszczenija*, z dn. 4 maja 1887 r., tamże, k. 241–242

28 Tamże, f. 733, op. 149, d. 680, k. 361 — 362.

29 Tamże, k. 373–374 oraz f. 733, op. 150, d. 10, k. 241–242.

30 I. M. Sobiestianskij: *Uczenija o nacyonalnych osobennostiach charaktiera i juridiczeskogo byta driewnich sławian. Istoriko-kriticz. issledowanije*, Char'kow 1982, druk A.N. Gusiewa, ss. 4+336+XII. W książce tej, napisanej z pozycji pozytywistycznych — zob. artykuł L. Gorizontowa i A. Ratobyłskiej — Sobestyjański w dużym stopniu wykazał się znajomością prac autorów polskich: Jana Potockiego, Wawrzyńca Surowieckiego, Ignacego Rakowieckiego, Wacława Aleksandra Macie-

jego rozprawą doktorską. Publiczna, świetna obrona jej odbyła się — po wcześniej zdanych przez Sobestyjańskiego dość ciężkich egzaminach — na Uniwersytecie Charkowskim w dniu 19 kwietnia 1892 r.³¹ Książka ta wywołała szeroko zakrojoną dyskusję, o czym piszą szczegółowo Leonid Gorizontow i Anna Ratobyłska, zwalniając mnie z powtarzania tego, co oni wyczerpująco — jak miemam — uczynili. Wystarczy tylko wspomnieć, iż ukazało się z tej książki co najmniej siedemnaście recenzji i sprawozdań w piśmiennictwie rosyjskim czeskim i niemieckim³².

W kwietniu 1893 r. minister oświecenia publicznego mianował doktora prawa państwowego, Jana Sobestyjańskiego, profesorem zwyczajnym historii prawa rosyjskiego na Cesarskim Uniwersytecie Charkowskim. Droga Sobestyjańskiego do rosyjskiej profesury, droga trudna i pełna przeszkód, gdyż przechodził nią Polak i katolik, wreszcie uwieńczona została sukcesem.

Krótko jednak, trzy lata zaledwie, Sobestyjański piastował katedrę w Uniwersytecie Charkowskim. Niespodziewanie dla wszystkich, nie osiągając nawet czterdziestu lat życia, 8 grudnia nocą (lub 9, tj. 20/21 wg now. stylu) 1895 r. Sobestyjański rozstał się z życiem. W wychodzącej w Petersburgu polskiej gazecie „Kraj” ukazała się notatka następującej treści: „Z Charkowa piszą do nas: D. 9 b. m. zmarł profesor tutejszego uniwersytetu Jan Sobieścjanski. Był to człowiek w sile wieku (lat 39), pełen energii, zakończył życie prawie nagle. Po dwugodzinnej zaledwie chorobie. Ś.p. S. cieszył się ogólną sympatią kolegów, towarzystwa i studentów. Wykładał prawo ruskie. Pisma miejscowe poświęciły zmarłemu pełne uznania wspomnienia. Szczupłe bardzo grono Polaków—profesorów tutaj jeszcze bardziej się uszczupliło: ze śmiercią Sob. pozostało tylko 2 L. S.”³³.

---

jowskiego, Joachima Lelewela, Adama Mickiewicza, Wilhelma Bogusławskiego, Józefa Szujskiego, Michała Bobrzyńskiego i innych. Sobestyjański przygotował, po znacznych uzupełnieniach, swą książkę do powtórnego wydania, przedwczesna jednak śmierć pokrzyżowała mu realizację tego zamierzenia.

31 Opis obrony, trwającej ponad sześć godzin, podał profesor filologii klasycznej Uniwersytetu Charkowskiego, Aleksiej Dieriewieckij w „Istoriczeskoje obozrienije”, t. 5, S. Pietierburg, 1892, s. 175–191. Zatwierdzenie stopnia doktora prawa państwowego Sobestyjański uzyskał 7 maja 1892 r.

32 Wymienia je szczegółowo M. Drinow w „Sborniku Charkowskiego istoriko-filologiczeskiego obszczestwa” (zob. przypis 2).

33 „Kraj” 1895, nr 50, s. 27–28. Notatkę tę, podpisaną inicjałami L.S. — jak można przypuszczać — przesłał do „Kraju” z Charkowa Polak, profesor tamtejszego uniwersytetu Leon Szepielewicz. Drugim, wzmiankowanym w notatce profesorem wszechnicy charkowskiej był profesor terapii Teodor Opęchowski.

Wspomniane w notatce „Kraju” „pisma miejscowe”, czyli charkowskie, rzeczywiście zamieściły serdeczne i pełne uznania wspomnienia o Sobestyjańskim. Podkreślano w nich nie tylko jego dokonania naukowe, ale przede wszystkim wyjątkowe cechy charakteru. Profesor Sumcow we wspomnieniu pośmiertnym o Sobestyjańskim między innymi pisał:

„Zmarł Iwan Michajłowicz Sobestyjański, jeden z najbardziej ulubionych profesorów Uniwersytetu Charkowskiego [...]. Był w wysokim stopniu uzdolnionym, ze wszystkimi danymi do szczęścia. Szlachetny domator, wyśmienity kolega, człowiek szczerego i zacnego charakteru, utalentowany muzyk-wirtuoz, poważny uczoney [...]. Pomysłowy, energiczny, wszechstronnie wykształcony i wielostronnie utalentowany, wszędzie, do czego dążył, uzyskiwał sukcesy, i w ukochanej mu muzyce, i w sferze zajęć naukowych, i w życiu społecznym oraz towarzyskim. Subtelny i życzliwy, wychodził daleko za granice swej specjalności i z ochotą dawał dla publicznej korzyści owoce swego wszechstronnego wykształcenia i czułego ludzkiego serca”³⁴.

Podobnie, jak Sumcow, wypowiadali się we wspomnieniach pośmiertnych i inni charkowscy koledzy i znajomi Sobestyjańskiego.

---

34 „Sbornik Charkowskogo istoriko-filologiczeskogo obszczestwa”, dz. cyt., s. 3.